ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ MARCO DARMON

της 5ης Ιουλίου 1988 *

Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών περιστατικών, όπως αυτά εκτίθενται στην παρεμπίπτουσα απόφαση του Raad van State της Ολλανδίας που υπέβαλε την υπό κρίση αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως και προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση σε αυτό το δικαιοδοτικό όργανο, νομίζω σκόπιμο να αποκλείσω εξ υπαρχής οποιαδήποτε αναφορά στα άρθρα 59 και 60 της Συνθήκης ΕΟΚ και, γενικότερα, στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών που αποτελούν το αντικείμενο των υποβληθέντων προδικαστικών ερωτημάτων υπ' αριθ. 2 και 3. Αυτή η ελευθερία αφορά κυρίως την άσκηση ανεξάρτητης επαγγελματικής δραστηριότητας που συγχρόνως είναι ευκαιριακή και προσωρινή.

2. Δεν μπορεί να γίνει επίκληση των κοινοτικών διατάξεων περί παροχής υπηρεσιών σε κατάσταση σταθερού χαρακτήρα και αόριστης διαρκείας. Αυτή η παρατήρηση ισχύει, τόσο στην περίπτωση των παρεχόντων τις υπηρεσίες, όσο και στην περίπτωση των αποδεκτών των υπηρεσιών.

3. Υπενθυμίζω ότι, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 2, εδάφιο 1, της οδηγίας 73/148/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1973, περί καταργήσεως των περιορισμών στη διακίνηση και στη διαμονή των υπηκόων των κρατών μελών στο εσωτερικό της Κοινότητας στον τομέα της εγκαταστάσεως και της παροχής υπηρεσιών [1], το δικαίωμα διαμονής, για τους παρέχοντες υπηρεσίες και τους αποδέκτες αυτών, « αντιστοιχεί στη διάρκεια της παροχής των υπηρεσιών » και ότι, κατά το εδάφιο 2, αν η διάρκεια αυτή υπερβαίνει τους τρεις μήνες εκδίδεται τίτλος διαμονής προς πιστοποίηση του ανωτέρω δικαιώματος.

4. Η απόφαση Luisi και Carbone ασχολήθηκε, ιδιαιτέρως, με τους αποδέκτες υπηρεσιών και, σ' αυτήν την απόφαση, εμφανίζεται η απαίτηση του προσωρινού χαρακτήρα της αποδοχής υπηρεσιών. Το Δικαστήριο, πράγματι, έκρινε ότι:

« η ελευθερία παροχής υπηρεσιών περικλείει την ελευθερία των αποδεκτών των υπηρεσιών να μεταβαίνουν σε άλλο κράτος μέλος για να δέχονται υπηρεσία, ... , οι δε τουρίστες, οι υποβαλλόμενοι σε θεραπεία και εκείνοι που πραγματοποιούν ταξίδια για λόγους σπουδών ή επαγγελματικούς πρέπει να θεωρούνται ως αποδέκτες υπηρεσιών » [2].

Φαίνεται, επομένως, σαφώς ότι δραστηριότητα η οποία ασκείται διαρκώς ή, εν πάση περιπτώσει, χωρίς προβλεπτό περιορισμό διαρκείας δεν μπορεί να υπάγεται στις κοινοτικές διατάξεις περί παροχής υπηρεσιών.

5. Αντιθέτως, το υποβληθέν από το παραπέμπον δικαστήριο πρώτο ερώτημα είναι γενικού περιεχομένου και πρέπει να εξετασθεί υπ' αυτό το πρίσμα. Ερωτάται το Δικαστήριο, στην ουσία, σε ποιο βαθμό δραστηριότητες που ασκούνται στο πλαίσιο και με την ευκαιρία συμμετοχής σε κοινότητα, η οποία στηρίζεται σε θρησκεία ή σε άλλη θρησκευτική

* Μετάφραση από τα γαλλικά.

1 — ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 144 και επ.

2 — Απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 1984 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 286/82 και 26/83, Συλλογή 1984, σ. 377, σκέψη 16.

δοξασία, μπορούν να χαρακτηρισθούν ως οικονομικές δραστηριότητες κατά την έννοια της Συνθήκης.

6. Δεν είναι δυνατό, a priori, να θεωρηθεί ότι δραστηριότητες ασκηθείσες σ' ένα τέτοιο πλαίσιο δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως οικονομικές δραστηριότητες υπαγόμενες, για το λόγο αυτό, στο κοινοτικό δίκαιο. Εντούτοις, το υποβληθέν ερώτημα δεν μπορεί να ικανοποιηθεί με αόριστη απάντηση. Συμμετοχή σε ένωση, όπως η αναφερόμενη από τον παραπέμποντα δικαστή, μπορεί να συνεπάγεται την άσκηση ορισμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων που έχουν το χαρακτήρα οικονομικής δραστηριότητας, κατά την έννοια της Συνθήκης. Πρέπει, ο εθνικός δικαστής, σε κάθε περίπτωση, να λαμβάνει υπόψη τη φύση και τη συχνότητα των εν λόγω δραστηριοτήτων, τη σχέση μεταξύ αυτού που τις ασκεί και αυτού που τις αμείβει, και ιδίως να εκτιμά αν, οποιαδήποτε κι αν είναι η φύση των δραστηριοτήτων, η εισπραχθείσα αμοιβή συνιστά το αντάλλαγμα της παρασχεθείσας εργασίας.

7. Σε κατάσταση χαρακτηριζόμενη από την αόριστη διάρκειά της, η οικονομική δραστηριότητα θα μπορούσε να ασκείται είτε βάσει τη ελευθερίας κυκλοφορίας των εργαζομένων είτε της ελευθερίας εγκαταστάσεως.

8. Στην απόφαση Walrave και Koch, σχετικά με διαφορετική συγκυρία, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι, όταν η οικονομική δραστηριότητα, κατά την έννοια του άρθρου 2 της Συνθήκης,

« έχει το χαρακτήρα μισθωτής παροχής εργασίας ή αμειβομένης παροχής υπηρεσιών, εμπίπτει, ειδικότερα, στο πεδίο εφαρμογής, ανάλογα με την περίπτωση, των άρθρων 48 έως 51 ή 59 έως 66 της Συνθήκης » [3].

3 — Απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1974 στην υπόθεση 36/74, Rec. 1974, σ. 1405, σκέψη 5.

Με άλλα λόγια, εφόσον πρόκειται περί αμειβομένης επαγγελματικής δραστηριότητας, υφίσταται οικονομική δραστηριότητα.

9. Για τους επισημανθέντες ανωτέρω λόγους, στην προκειμένη περίπτωση, πρέπει να αποκλεισθεί οποιαδήποτε αναφορά στις σχετικές με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών διατάξεις. Όπως προκύπτει από αυτή την απόφαση, και αυτή η λύση επιβεβαιώνεται με την απόφαση Donà [4], η αμειβομένη δραστηριότητα συνιστά ipso facto οικονομική δραστηριότητα.

10. Για να εκτιμηθεί αν η υποβληθείσα στον παραπέμποντα δικαστή κατάσταση διέπεται από τις κοινοτικές διατάξεις περί ελευθερίας εγκαταστάσεως ή ελευθερίας κυκλοφορίας των εργαζομένων, πρέπει να υπομνηστεί ότι, το Δικαστήριο, στην απόφαση Lawrie-Blum, έκρινε ότι η έννοια του εργαζομένου

« πρέπει να ορίζεται σύμφωνα με αντικειμενικά κριτήρια που χαρακτηρίζουν τη σχέση εργασίας λαμβανομένων υπόψη των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των προσώπων για τα οποία πρόκειται (και ότι) το ουσιώδες χαρακτηριστικό της σχέσεως εργασίας είναι το γεγονός ότι ένα πρόσωπο παρέχει, επί ορισμένο χρονικό διάστημα, υπέρ άλλου προσώπου και υπό τη διεύθυνση αυτού, παροχές σε αντάλλαγμα των οποίων εισπράττει αμοιβή » [5].

11. Επιπλέον, το Δικαστήριο, αναφερόμενο στην απόφασή του Levine [6], τόνισε ότι:

« οι όροι " εργαζόμενος " και " αμειβομένη δραστηριότης " πρέπει να λαμβάνονται υπό

4 — Απόφαση της 14ης Ιουλίου 1976 στην υπόθεση 13/76, Rec. 1976, σ. 1333.

5 — Απόφαση της 3ης Ιουλίου 1986 στην υπόθεση 66/85, Συλλογή 1986, σ. 2121, σκέψη 17.

6 — Απόφαση της 23ης Μαρτίου 1982 στην υπόθεση 53/81, Συλλογή 1982, σ. 1035.

την έννοια ότι περιλαμβάνουν τα πρόσωπα τα οποία, λόγω του ότι απασχολούνται μερικώς, δεν εισπράττουν παρά αμοιβή κατώτερη της προβλεπόμενης για πλήρη απασχόληση, υπό τον όρο να πρόκειται περί ασκήσεως πραγματικών και γνησίων δραστηριοτήτων » [7].

12. Με άλλα λόγια, εναπόκειται στον εθνικό δικαστή να εκτιμήσει αν η κατάσταση του προσφεύγοντος της κύριας δίκης στους κόλπους της εν λόγω ενώσεως, τα καθήκοντα που ασκεί, η αμοιβή που εισπράττει γι' αυτά, καθιστούν εφαρμοστέες τις κοινοτικές διατάξεις που αφορούν, ανά περίπτωση, την ελευθερία κυκλοφορίας των εργαζομένων, ή την ελευθερία εγκαταστάσεως.

13. Όμως, το να καθοριστεί ποιες από αυτές τις διατάξεις έχουν εφαρμογή δεν έχει σημασία για την προκειμένη περίπτωση, δεδομένου ότι ο Steymann προσέφυγε κατά της αποφάσεως που του αρνήθηκε τη χορήγηση τίτλου διαμονής.

14. Πράγματι, το Δικαστήριο αναγνώρισε, στην απόφαση Royer, ότι οι σχετικές με τις δύο αυτές ελευθερίες διατάξεις στηρίζονται σε ταυτόσημες αρχές

« όσον αφορά ... την είσοδο και τη διαμονή στο έδαφος των κρατών μελών προσώπων υπαγόμενων στο κοινοτικό δίκαιο » [8].

15. Έπεται ότι, για να επιλυθεί η διαφορά της κύριας δίκης και για να καθοριστεί αν οι διατάξεις του κοινοτικού δικαίου περί ελευθερίας της κυκλοφορίας των προσώπων έχουν εφαρμογή στην προκειμένη περίπτωση, ο παραπέμπων δικαστής πρέπει να εξετάσει τη φύση των ασκουμένων από τον προσφεύγοντα δραστηριοτήτων και να ελέγξει σε ποιο βαθμό ο προσφεύγων αμείβεται σε αντάλλαγμα της εργασίας του και όχι ανεξαρτήτως από αυτήν.

16. Προτείνω, κατά συνέπεια, στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι:

« Η επαγγελματική δραστηριότητα που ασκείται σε ένα κράτος μέλος από υπήκοο άλλου κράτους μέλους, στο πλαίσιο ή στην υπηρεσία πνευματικής κοινότητας, μπορεί να θεωρηθεί από τον εθνικό δικαστή ως οικονομική δραστηριότητα, κατά την έννοια της Συνθήκης, εφόσον συνιστά το απαραίτητο αντάλλαγμα της αμοιβής, οποιαδήποτε κι αν είναι η φύση της αμοιβής που ο ενδιαφερόμενος εισπράττει από την εν λόγω κοινότητα. »

7 — Υπόθεση 66/85, που προαναφέρθηκε, σκέψη 21.

8 — Απόφαση της 8ης Απριλίου 1976 στην υπόθεση 48/75, Rec. 1976, σ. 497, σκέψη 12.